

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.779:001

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2025.1>**Є. А. Булат**

доктор юридичних наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України
orcid.org/0000-0002-1143-909X

Т. В. Кузнєцова

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Національної академії Служби безпеки України
orcid.org/0000-0002-8280-6010

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ І КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ПРАВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ЦІЛЮВИХ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті розглядаються деякі напрями щодо охорони і комерціалізації результатів цільових фундаментальних наукових досліджень. Євроінтеграційний вектор потребує сьогодні наближення національного законодавства до європейських цінностей і стандартів, реформування сфери інтелектуальної власності з огляду на *aquis* ЄС. Особливу увагу приділено доцільності застосування механізму комерціалізації до результатів цільових фундаментальних наукових досліджень, які можуть стати основою для створення конкурентоздатної високотехнологічної продукції.

Підкреслено, що особливої уваги, зважаючи на воєнний час, будуть потребувати результати цільових фундаментальних наукових досліджень і розробок, створених в оборонній, технічній і технологічній площині; а також ті, що дають змогу зробити прориви у розвитку економічно привабливих прогресивних наукомістких напрямів, новітніх технологій, технічних і технологічних рішень. Наведено різні позиції вітчизняних і зарубіжних науковців до визначення комерціалізації. Відзначено, що при застосуванні механізму комерціалізації в Україні доцільно взяти до уваги досвід і кращі практики, набуті зарубіжними країнами у цьому напрямку.

Визначено, що комерціалізація технічних і технологічних патентоздатних рішень, створених на основі результатів цільових фундаментальних наукових досліджень сприятиме підвищенню рівня національної безпеки, економічної стабільності і конкурентоздатності держави. Саме такі об'єкти можуть перетворюватись на конкурентоздатні інновації, здатні приносити прибуток як в Україні, так і за кордоном.

Підкреслено, що оскільки економічні переваги у найбільш високорозвинених країнах світу формуються саме за рахунок ефективної та дієвої правової охорони інтелектуальної власності, доцільно посилити комерціалізацію наукових, творчих здобутків в зазначеній сфері і перетворити їх на капітал нашої держави.

Ключові слова: комерціалізація, цільові фундаментальні наукові дослідження, винаходи, корисні моделі, новітні технології, наукомісткі напрями, технічні рішення, технологічні рішення.

Bulat Ye. A., Kuznetsova T. V. SOME ASPECTS OF PROTECTION AND COMMERCIALIZATION OF RIGHTS TO THE RESULTS OF TARGETED FUNDAMENTAL SCIENTIFIC RESEARCH

The article examines some directions for the protection and commercialization of the results of targeted fundamental scientific research. Today, the European integration vector requires the approximation of national legislation to European values and standards, reforming the sphere of intellectual property with a view to the EU *acquis*. Special attention is paid to the expediency of applying the commercialization mechanism to the results of targeted fundamental scientific research, which can become the basis for creating competitive high-tech products.

It is emphasized that, taking into account wartime, the results of targeted fundamental scientific research and development created in the defense, technical and technological sphere will require special attention; as well as those, that make it possible to make breakthroughs in the development of economically attractive progressive science-intensive areas, new technologies, technical and technological solutions. Various positions of domestic and foreign scientists on the definition of commercialization are given. It is noted that when applying the commercialization mechanism in Ukraine, it is advisable to take into account the experience and best practices acquired by foreign countries in this direction.

It is determined that the commercialization of technical and technological patentable solutions created on the basis of the results of targeted fundamental scientific research will contribute to increasing the level of national security, economic stability and competitiveness of the state. Such objects can turn into competitive innovations capable of bringing profit both in Ukraine and abroad.

It is emphasized that since the economic advantages in the most highly developed countries of the world are formed precisely at the expense of effective and efficient legal protection of intellectual property, it is advisable to strengthen the commercialization of scientific and creative achievements in the specified field and turn them into the capital of our state.

Key words: commercialization, targeted fundamental scientific research, inventions, useful models, the latest technologies, science-intensive directions, technical solutions, technological solutions.

Постановка проблеми. Ефективний розвиток сфери інтелектуальної власності є одним з визначальних чинників у формуванні та забезпеченні сталого економічного зростання. Від того наскільки вагомим є інтелектуальний потенціал суспільства і рівень його культурного розвитку і залежить, врешті-решт, успіх вирішення поставлених перед ним питань. Реформування сфери інтелектуальної власності в контексті рекодифікації цивільного законодавства потребує сьогодні, в тому числі, і таких дій, які б належним чином дозволили сформувати і створити необхідну правову базу для подальшого розвитку і удосконалення вже існуючих суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності [1, с. 23]. Водночас, удосконалення чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності потребує сьогодні наближення до європейських цінностей і стандартів, а також подальшої комерціалізації майнових прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності і наукових здобутків, створених, в тому числі, в оборонній, технічній і технологічній площині, здатних вплинути на подальший інноваційний розвиток і конкурентоздатність України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку, охорони і комерціалізації інтелектуальної власності розглядалися у працях вітчизняних і зарубіжних вчених і дослідників, зокрема, О. Б. Бутнік-Сіверського, П. М. Цибульова, О. П. Орлюк, Ю. М. Капіци, Г. О. Андрощука, Л. Р. Майданик, І. Ф. Коваль, А. О. Кодинця, А. Полторацької та інших. Питання трансферу технологій в наукових установах і комерціалізації інтелектуальної власності присвячені праці Ю. М. Капіци «Винахідницька діяльність у наукових установах», Г. О. Андрощука «Комерціалізація технологій подвійного призначення: досвід США», О. Б. Бутнік-Сіверського «Економіко-правові проблеми становлення механізму комерціалізації інтелектуальної власності», Л. Р. Майданик «Поняття та механізм комерціалізації інтелектуальної власності в праві України», зарубіжних дослідників Lars Persson, Joshua S. Gans «Entrepreneurial Commercialization Choices and the Interaction between IPR and Competition Policy», A. Othman «Commercialization in Innovation Management: Defining the Concept and a Research Agenda», та інших. Разом з тим, аспекти комерціалізації результатів цільових

фундаментальних наукових досліджень, створених в оборонній, технічній і технологічній площині залишаються сьогодні недостатньо висвітленими.

Метою статті є висвітлення напрямів правової охорони і комерціалізації результатів цільових фундаментальних наукових досліджень, які створюються в тому числі, в оборонній, технічній і технологічній площині з огляду на євроінтеграційний вектор розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Євроінтеграційний шлях, який обрала Україна, потребує наближення національного законодавства у сфері інтелектуальної власності до європейських цінностей і стандартів з урахуванням міжнародної практики у зазначеній сфері. Серед інших визначених завдань це потребує сьогодні, по-перше: удосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності з огляду на процеси рекодифікації цивільного законодавства і поступового його наближення до *aquis* ЄС; по-друге, комерціалізації прав на результати цільових фундаментальних наукових досліджень, створених, в тому числі, в оборонній, технічній і технологічній площині, здатних вплинути на подальший інноваційний розвиток України.

«Стратегією цифрового розвитку інноваційної діяльності України» визначено, що важливою складовою інноваційної екосистеми є захист прав інтелектуальної власності. Досконала та ефективна система інтелектуальної власності не тільки захищає матеріальні права розробника інновацій, але і створює додаткові стимули для інвестування в дослідження та розробку [2, с. 81, 3].

За дослідженнями Європейського інноваційного табло 2023 (European Innovation Scoreboard), Україна отримала 31 відсоток середнього бала в ЄС, що відносить Україну до категорії «зростаючих інноваторів». До сильних сторін української інноваційної екосистеми ЄС відносить експорт наукових послуг; відносно сильний сектор екологічних технологій; рівень зайнятості у науковій діяльності; рівень витрат у сфері венчурного капіталу; витрати на інновації, не пов'язані з дослідницькими роботами [3].

У той же час, комерціалізація наукових розробок, тих результатів цільових фундаментальних наукових досліджень, які створюються, в тому числі, в оборонній, технічній і технологічній площині і можуть ефективно впливати

на забезпечення інноваційного розвитку України і потребує, на погляд авторів, окремого виствітлення.

Свого часу в юридичних джерелах було наведено чимало визначень комерціалізації, тож наведемо лише деякі з них.

Так, Л. Майданик вважає, що комерціалізацію з юридичної точки зору можна розглядати як систему правовідносин щодо забезпечення умов сприйняття цих прав як товару та отримання праволодільцями прибутку від його використання іншими особами (користувачами результатами інтелектуальної діяльності) [4, с. 39, 40]. І. Коваль відзначає, що комерціалізація інтелектуальної власності це економіко-правова категорія, що становить сукупність засобів правового, фінансово-економічного, технічного, організаційно-управлінського характеру, пов'язаних з забезпеченням і організацією дій комерційної спрямованості в сфері здійснення прав на об'єкти промислової власності шляхом використання об'єктів промислової власності та передачі прав на ці об'єкти в процесі господарювання [5, с. 155]. Водночас, О. Б. Бутнік-Сіверський комерціалізацію визначає на двох рівнях, відповідно, макро – і мікрорівні [6, с. 7]. Згідно п. 5 «Методичних рекомендацій з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності», комерціалізацією прав на об'єкти інтелектуальної власності є організація руху інтелектуального капіталу з метою отримання прибутку [7].

Зарубіжні автори, зокрема, L. Persson, J. S. Gans визначають, що всебічний захист інтелектуальної власності сприяє більш ефективній її комерціалізації, що свідчить на користь підвищення інновацій у підприємницькій діяльності [8, с. 131]. A. Othman підкреслює, що здатність ефективно комерціалізувати інтелектуальну власність може розкрити значний економічний потенціал, стимулюючи інвестиції, створення робочих місць та розробку нових продуктів і послуг [9, с. 1]. Отже, комерціалізація інтелектуальної власності є механізмом трансформації інтелектуального капіталу у прибуток, важливим чинником економічного розвитку держави. Міжнародною практикою підтверджено, що ефективність комерціалізації інтелектуальної власності безпосередньо залежить від належної охорони і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Необхідно відзначити, що застосування зарубіжних практик комерціалізації, зокрема, Сполучених Штатів Америки і країн Європейського Союзу в Україні дозволить налагодити співпрацю з університетами, створити фонди для забезпечення державної підтримки розвитку інтелек-

туальної власності, забезпечити сталий розвиток технологічних, наукових парків, підтримки вітчизняних стартапів і бізнесу, тощо. Окремо з цього приводу П. М. Цибульов, В. Ф. Корсун відзначають: «необхідно вчитися на помилках та досвіді інших, щоб побудувати свою міцну основу для трансформації наукових відкриттів у захищені технології та згодом – в інноваційну продукцію, яка буде вироблятися та продаватися як в Україні, так і за кордоном завдяки партнерським відносинам з інвесторами та підприємствами в інших країнах» [10, с. 55].

На сучасному етапі у фокусі уваги має бути комерціалізація результатів цільових фундаментальних наукових досліджень, принципово нових технічних і технологічних рішень, створених, в тому числі, в оборонній площині. Такий підхід дає змогу зробити прориви у розвитку економічно привабливих прогресивних наукомістких напрямів, новітніх технологій, які вельми потрібні нашій країні у цей непростий час.

Комерціалізація майнових прав інтелектуальної власності на зазначені об'єкти у цій сфері сприятиме підвищенню ефективності оборонного сектору, адже дозволить швидше інтегрувати інноваційні розробки у технічній і технологічній площині у його виробництво та забезпечення. Завдяки перетворенню захищених наукових здобутків на конкурентоспроможні інновації будуть створені передумови для розробки сучасних зразків озброєння, військової техніки та технологій подвійного призначення, що дозволить зміцнити обороноздатність держави. Крім того, згодом експорт оборонних технологій може забезпечити додаткові фінансові ресурси для підвищення національної безпеки і оборони, посилити інноваційний потенціал держави та інтегрувати вітчизняні розробки у світові ринки технологій.

Висновки. Економічний розвиток і процвітання країн Європейського Союзу відбувається, в тому числі, за рахунок ефективної правової охорони, захисту і комерціалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності. Комерціалізація інтелектуальної власності прав на результати цільових фундаментальних наукових досліджень, створених в оборонній, технічній і технологічній площині має важливе значення для зміцнення оборонно-промислового комплексу, оскільки створює умови для інтенсифікації процесів розроблення та впровадження передових технологій і новітніх систем озброєння. Це дозволить підвищити оборонний потенціал держави, сформувати стійкі конкурентоздатні позиції, сприятиме забезпеченню її національної безпеки у глобальному безпековому просторі.

Література

1. Булат Є. А. Проблеми удосконалення правової охорони результатів інтелектуальної діяльності в процесі інтеграції України в Європейський дослідницький простір : автореф. дис. ...докт. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2018. 35 с.
2. Кот О. О., Булат Є. А., Якубівський І. Є. Концептуальні напрями подальшого розвитку цивільного законодавства в контексті інтелектуальної власності. Нове українське право. № 3. 2025. С. 79–84.
3. Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text> (дата звернення 18.09.2025).
4. Майданик Л. Р. Поняття та механізм комерціалізації інтелектуальної власності в праві України. *Юридична Україна*. № 7. 2014. С. 39–45.
5. Коваль І. Ф. Господарсько-правове регулювання відносин у сфері промислової власності / монографія. Донец. нац. ун-т. Донецьк: Юго-восток. 2013. 639 с.
6. Бутнік-Сіверський О. Б. Економіко-правові проблеми становлення механізму комерціалізації інтелектуальної власності. Роль і значення інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки: матеріали II-ї Міжнародної науково-практичної конференції. К.: Інститут інтелектуальної власності Національного університету «Одеська юридична академія» в м. Києві. 2010. С. 1–8. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/9810>
7. «Методичні рекомендації з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності», затв. Наказом Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 13.09.2010 № 18. URL: <https://mon.gov.ua/nauka/innovatsiyna-diynalist-ta-transfer-tekhnologiy/metodichni-materiali> (дата звернення 03.09.2025).
8. Persson, Lars & Gans, Joshua. (2012). Entrepreneurial Commercialization Choices and the Interaction between IPR and Competition Policy. *Industrial and Corporate Change*. 22. 10.2139/ssrn.2048235. URL: https://www.researchgate.net/publication/256018127_Entrepreneurial_Commercialization_Choices_and_the_Interaction_between_IPR_and_Competition_Policy
9. Othman, Azizi. (2018). Intellectual Property Commercialization in the EU: Policy Options and Practical Instruments. 10.13140/RG.2.2.26403.55849/1. URL: https://www.researchgate.net/publication/326825294_Intellectual_Property_Commercialization_in_the_EU_Policy_Options_and_Practical_Instruments
10. Цибульов П. М. Корсун В. Ф. Комерціалізація інтелектуальної власності університетами та науковими установами: досвід США та можливості його використання в Україні. *Наука та інновації*. 2014. Т. 10. № 3. С. 47–57.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.10.2025

Дата публікації: 26.11.2025